

Sehr geehrte Damen und Herren, liebe Kolleginnen und Kollegen,

das Institut für Germanistik der Universität Gdańsk,
der Arbeitskreis „Gedaniana“ zur Erforschung von literarischen, kulturellen und sprachlichen Bildern
von Danzig/Gdańsk im Wandel der Zeit
und die Bibliothek der Polnischen Akademie der Wissenschaften (PAN) in Gdańsk
veranstalten **am 21.-22. Juni 2018** das Symposium

Deutsche und polnische Ephemera als Medien des kulturellen (Gegen-)Gedächtnisses. Text – Erinnerung – Region

Unser Symposium richtet sich an alle Forscherinnen und Forscher, die sich mit deutschen und/oder polnischen Ephemera **aus linguistischer, kulturwissenschaftlicher und historischer Perspektive** befassen. Im Hinblick auf den Tagungsort (Gdańsk) sind für uns deutschsprachige Ephemera, die sich auf ehemaligen deutschen Gebieten erhalten haben und nun in polnischen Bibliotheken bzw. Archiven aufbewahrt werden, von besonderem Interesse. In Betracht kommen Ephemera aus allen historischen Epochen. Den Begriff der Ephemera wollen wir dabei bewusst auf **Drucksachen mit verbalem bzw. verbal-visuellem Textinhalt** einschränken, um eine philologische Herangehensweise zu ermöglichen.

Ephemera – im Sinne von Kleindrucksachen wie Postkarten, Briefmarken, Flugblättern, Plakaten, Anschlagzetteln u. Ä.) – dem ›kulturellen Gedächtnis‹ zuzuordnen, erscheint auf den ersten Blick paradox. Dem Begriff ›kulturelles Gedächtnis‹, das in der klassischen Auffassung von Jan Assmann (1988) mit Begriffen wie ›Erbe‹ und ›Tradition‹ verwandt ist, sind von Natur aus die Eigenschaften Dauerhaftigkeit, Zeitresistenz, Verbindlichkeit, der Wille zur Kanonisierung und Aktualisierung immanent. Das kulturelle Gedächtnis umfasst Artefakte und Kulturtexte aus der Vergangenheit, die man für wertvoll und überlieferungswürdig erachtet, sowie kulturelle Praktiken, die auf Erhaltung, Pflege und Weitervermittlung des Übernommenen abzielen. Ephemera hingegen sind Objekte von kurzer Dauer, die für einen einmaligen oder zeitlich beschränkten Gebrauch bestimmt sind und nach dem Verlust ihres Gebrauchswertes in den Abfall entsorgt, vernichtet oder dem Zerfall überlassen werden. Mithin schwingen in der Gegenüberstellung von ›kulturellem Gedächtnis‹ und ›Ephemera‹ semantische Oppositionen mit wie beispielsweise ›Wertvolles vs. Wertloses‹, ›Überzeitliches vs. Vergängliches‹, ›Kultivierung vs. Vernachlässigung‹, ›Gedächtnis vs. Vergessen‹. Während sich das kulturelle Gedächtnis als ›Archiv‹ oder ›Museum‹ konzeptualisieren lässt, werden Ephemera eher mit dem Bild einer ›Mülldeponie‹ adäquat beschrieben.

Nichtsdestoweniger lässt sich das erwähnte Begriffspaar auf den gemeinsamen Nenner des übergreifenden **kollektiven Gedächtnisses** bringen, das ›Kanonisches‹ und ›Nicht-Kanonisches‹ gleichermaßen umfasst, indem man Ephemera als **Medien des kulturellen Gegengedächtnisses** i.S.v. Aleida Assmann (2009: 385) betrachtet. Obwohl die auf Postern, Flugblättern, Anschlagzetteln etc. abgedruckten Texte inhaltlich oft banal und auf ihre territoriale Gültigkeit beschränkt sind, stellen sie oft eine nicht zu überschätzende ›alternative‹ Quelle des (kultur-)historischen Wissens über die Region dar, in der sie verbreitet wurden. Die zeitlose Relevanz von Ephemera besteht außerdem darin, dass Postkarten, Plakate, Briefmarken u. ä. Papierprodukte aufgrund ihrer Materialität als Träger des **sozialen Gedächtnisses** i.S.v. Harald Welzer (2001) angesehen werden dürfen. Damit sind die nicht-intentional, beiläufig übermittelten Bilder der Vergangenheit gemeint, die ephemere Drucke über Schrift, Duktus, Papierbeschaffenheit, Gebrauchsspuren etc. neben dem Text ›mittransportieren‹. Deswegen vertreten wir den Standpunkt, dass Ephemera aufgrund ihrer historischen Aussagekraft und ihrer Fähigkeit als ›inoffizieller Gedächtnisspeicher‹ zu dienen, mit dem Begriff des kulturellen Gedächtnisses durchaus vereinbar sind.

Als mögliche Ansatzpunkte für die Referate schlagen wir folgende Fragen vor:

- Welche Mechanismen sind erkennbar, nach denen das kollektive Gedächtnis (der jeweiligen Region) in Ephemera einerseits spontan entsteht, andererseits gezielt konstruiert wird?
- Mit welchen sprachlichen/rhetorischen Mitteln wird das Bild des Adressaten/Benutzers in ephemeren Texten gestaltet?
- Inwiefern werden in ephemeren Texten (ethnische) Auto- und Heterostereotypen ausgenutzt, perpetuiert, (de-)konstruiert?
- Welche Rolle spielen Ephemera bei interkulturellen Kontakten in einer (ehemals) multikulturellen Region?
- Inwiefern sind ephemere Texte in den jeweils herrschenden Machtdiskurs eingebunden?
- Auf welche Art und Weise spiegelt sich die Geschichte der Region in Ephemera wider?
- Inwiefern werden in ephemeren Texten (deutsch-polnische) Erinnerungsorte aufgegriffen bzw. funktionalisiert?

Bibliographie

Assmann, Jan (1988): Kollektives Gedächtnis und kulturelle Identität. In: Ders. / Hölscher, Tonio (Hg.): *Kultur und Gedächtnis*. Frankfurt/M.: Suhrkamp, 9-19.

Assmann, Aleida (¹1999/2009): *Erinnerungsräume. Formen und Wandlungen des kulturellen Gedächtnisses*. München: Beck.

Hahn, Hans Henning / Traba, Robert (Hg.) (2015): *Deutsch-Polnische Erinnerungsorte*. Bd. 1: *Geteilt / Gemeinsam*. Unter Mitarb. v. Maciej Górny u. Kornelia Kończal. Paderborn: Schöningh.

Saryusz-Wolska, Magdalena / Traba, Robert (Hg.) (2014): *Modi memorandi. Leksykon kultury pamięci*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.

Welzer, Harald (2001): Das soziale Gedächtnis. In: Ders. (Hg.): *Das soziale Gedächtnis. Geschichte, Erinnerung, Tradierung*. Hamburg: Hamburger Ed., 9-21.

The encyclopedia of ephemera: a guide to the fragmentary documents of everyday life for the collector, curator, and historian. By Maurice Rickards. Ed. and completed by Michael Twyman. With the assistance of Sarah du Boscq de Beaumont and Amoret Tanner. 1. publ. British Library, London 2000.

Es ist geplant, die Referate in der Zeitschrift *Studia Germanica Gedanensia* (hg. vom Institut für Germanistik der Universität Gdańsk, 8 Punkte) zu veröffentlichen. Konferenzsprachen sind Deutsch und Polnisch, im Hinblick auf die geplante Publikation wird allerdings Deutsch bevorzugt.

Alle, die an dem Symposium teilnehmen möchten, bitten wir den Arbeitstitel des Beitrags mit einem Abstract (deutsch oder polnisch, max. 25 Zeilen) sowie einer Kurzvita bis zum **31. März 2018** an folgende E-Mail-Adresse zu schicken:

druki-ulotne@wp.pl

Die Tagungsgebühr beträgt 100 PLN.

In der Tagungsgebühr sind Druckkostenzuschuss, Pausenversorgung und ein gemeinsames Abendessen inbegriffen.

Eine Liste der angenommenen Referate sowie weitere Informationen zum Ablauf des Symposiums erhalten Sie in einem späteren Rundschreiben.

Mit freundlichen Grüßen

Vorsitzender des Tagungskomitees:

Prof. Dr. habil. Andrzej Kątny

Leiter des Lehrstuhls für Sprachwissenschaft und Übersetzungstheorie
am Institut für Germanistik der Universität Gdańsk

Veranstalterinnen:

Dr. Izabela Olszewska (i.olszewska@ug.edu.pl)

Dr. Katarzyna Lukas (katarzyna.lukas@wp.pl)

Mag. Aneta Kwiatkowska (a.kwiatkowska@bgpan.gda.pl)

Szanowni Państwo,

Instytut Filologii Germańskiej Uniwersytetu Gdańskiego,
„Gedaniana” – Pracownia Badań nad Literackimi, Kulturowymi i Językowymi Obrazami Gdańska
na Przestrzeni Wieków
oraz PAN Biblioteka w Gdańsku
organizują w dniach **21-22 czerwca 2018** sympozjum pt.:

**Niemieckie i polskie druki ulotne jako media
kulturowej (przeciw-)pamięci.
Tekst – pamięć – region**

Tematyka sympozjum skierowana jest do wszystkich badaczy zajmujących się niemieckimi i/lub polskimi efemerami, tj. **drukami ulotnymi**, z perspektywy **lingwistycznej, kulturoznawczej i historycznej**. Z uwagi na miejsce sympozjum (Gdańsk) interesują nas szczególnie druki niemieckojęzyczne (niezależnie od czasu powstania), które zachowały się na dawnych terenach niemieckich, a dziś przechowywane są w polskich archiwach i bibliotekach. Pojęcie »efemera« celowo ograniczamy do **druków papierowych zawierających teksty werbalne bądź werbalno-wizualne**, co umożliwia podejście filologiczne.

Termin »pamięć kulturowa« w klasycznym rozumieniu Jana Assmanna (1988) wiąże się z takimi pojęciami, jak »dziedzictwo«, »tradycja« i »kanon«. Przywodzi na myśl ponadczasową wartość, trwałość i normatywność, sugeruje chęć zachowania spuścizny z przeszłości i kontynuowania tradycji. Do pamięci kulturowej zalicza się obiekty materialne i teksty kultury, które pozostawiły nam poprzednie generacje i które dziś uważamy za istotne i cenne, a także praktyki kulturowe mające na celu zachowanie i ochronę spuścizny oraz przekazanie jej następnym pokoleniom. Natomiast druki ulotne (efemera) to dokumenty przeznaczone do jednorazowego bądź krótkotrwałego użytku: karty pocztowe, ulotki, afisze czy znaczki pocztowe. Po utracie wartości użytkowej z reguły stają się odpadkami, zostają porzucone albo zniszczone. Zestawienie przeciwstawnych pojęć: »pamięć kulturowa« i »efemera« przywołuje zatem takie opozycje znaczeniowe, jak: »wartościowe vs. bezwartościowe«, »ponadczasowe vs. przemijające«, »kultywowanie vs. zaniedbanie«, »pamięć vs. zapomnienie«. Podczas gdy »pamięć kulturowa« często obrazowana jest jako archiwum bądź muzeum, charakter obiektów efemerycznych najlepiej oddaje metafora »śmietnika«.

Jako wspólny mianownik pojęć: »pamięć kulturowa« i »efemera« proponujemy koncepcję **pamięci zbiorowej** (obejmującej zarówno »kanon«, jak i treści zeń wyeliminowane), w której druki ulotne można traktować jako **media »kulturowej przeciw-pamięci«** (określenie Aleidy Assmann, 2009: 385). Teksty drukowane na ulotkach, afiszach, biletach etc., o treści zwykle banalnej i zasięgu ograniczonym terytorialnie, stanowią nieocenione »alternatywne« źródło wiedzy o historii, kulturze i życiu społecznym regionu. Ponadczasowa wartość druków ulotnych polega również na tym, że karty pocztowe, afisze, znaczki i inne wytwory papierowe poprzez swą materialność stają się nośnikami **pamięci społecznej** w znaczeniu Haralda Welzera (2001). Pod tym pojęciem Welzer rozumie obrazy przeszłości przekazywane w dokumentach »między wierszami«, niezależnie od woli nadawcy, *en passant*. Druki ulotne oprócz swej treści jawnej, zwerbalizowanej niosą takie właśnie wyobrażenia: historyczny »pod-tekst«, który ujawnia się w kroju czcionki, rodzaju i właściwościach papieru, śladach użytkowania itp. Dlatego efemera łączą się z koncepcją pamięci kulturowej ze względu na swą historyczną wartość informacyjną oraz zdolność pełnienia funkcji »nieoficjalnego« medium pamięci zbiorowej.

Punktem wyjścia referatów mogą być następujące pytania i problemy:

- Jakie są mechanizmy spontanicznego powstawania lub też celowego konstruowania pamięci zbiorowej regionu w drukach ulotnych?
- Jakimi środkami językowymi/retorycznymi konstruowany jest obraz adresata/użytkownika druków ulotnych?
- W jakim stopniu druki ulotne wykorzystują, utrwalają i (de-)konstruują auto- i heterostereotypy (etniczne)?
- Jaką rolę pełniły druki ulotne w kontaktach interkulturowych w regionie o wielokulturowej przeszłości?
- W jaki sposób druki ulotne służą bądź przeciwstawiają się dyskursowi władzy?
- W jaki sposób druki ulotne odzwierciedlają historię regionu?
- W jakim stopniu druki ulotne wykorzystują i funkcjonalizują polsko-niemieckie miejsca pamięci?

Bibliografia

- Assmann, Jan (1988): Kollektives Gedächtnis und kulturelle Identität. In: Ders. / Hölscher, Tonio (Hg.): *Kultur und Gedächtnis*. Frankfurt/M.: Suhrkamp, 9-19.
- Assmann, Aleida (¹1999/2009): *Erinnerungsräume. Formen und Wandlungen des kulturellen Gedächtnisses*. München: Beck.
- Hahn, Hans Henning / Traba, Robert (Hg.) (2015): *Deutsch-Polnische Erinnerungsorte*. Bd. 1: *Geteilt / Gemeinsam*. Unter Mitarb. v. Maciej Górny u. Kornelia Kończal. Paderborn: Schöningh.
- Saryusz-Wolska, Magdalena / Traba, Robert (Hg.) (2014): *Modi memorandi. Leksykon kultury pamięci*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Welzer, Harald (2001): Das soziale Gedächtnis. In: Ders. (Hg.): *Das soziale Gedächtnis. Geschichte, Erinnerung, Tradierung*. Hamburg: Hamburger Ed., 9-21.
- The encyclopedia of ephemera: a guide to the fragmentary documents of everyday life for the collector, curator, and historian*. By Maurice Rickards. Ed. and completed by Michael Twyman. With the assistance of Sarah du Boscq de Beaumont and Amoret Tanner. 1. publ. British Library, London 2000.

Planujemy opublikowanie referatów w czasopiśmie *Studia Germanica Gedanensia* wydawanym przez Instytut Filologii Germańskiej UG (8 punktów).

Językami symposium są niemiecki i polski, jednak z uwagi na planowaną publikację preferujemy język niemiecki.

Osoby zainteresowane udziałem w symposium prosimy o przesłanie tytułu wystąpienia wraz z abstraktem (w języku niemieckim lub polskim, max. 25 wersów) oraz biogramem na adres mailowy:

druki-ulotne@wp.pl

w terminie do **31 marca 2018**.

Przewidujemy opłatę konferencyjną w wysokości 100 zł. Opłata obejmuje dofinansowanie kosztów druku publikacji, przerwy kawowe i uroczystą kolację.

Listę zaakceptowanych zgłoszeń oraz dalsze informacje organizacyjne otrzymają Państwo w kolejnym piśmie.

Z wyrazami szacunku

Przewodniczący Komitetu Organizacyjnego:

prof. dr hab. Andrzej Kątny

Kierownik Katedry Językoznawstwa i Teorii Przekładu
Instytut Filologii Germańskiej Uniwersytetu Gdańskiego

Organizator:

dr Izabela Olszewska (i.olszewska@ug.edu.pl)

dr Katarzyna Lukas (katarzyna.lukas@wp.pl)

mgr Aneta Kwiatkowska (a.kwiatkowska@bgpan.gda.pl)

